

Anne Stoffel

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schotprijs 2005

Anne Stoffel (1946) vertaalde proza, poëzie, toneel en brieven van onder meer Anton Tsjechov, Marina Tsvetajeva, Vladimir Nabokov, Vasili Grossman, Dmitri Sjostakovitsj en Boris Ryzji. Zij was tweemaal gastredacteur van het literaire tijdschrift De Tweede Ronde. In 2005 ontving zij de Aleida Schotprijs. Sinds 2010 is zij een van de docenten Russisch aan de VertalersVakschool Amsterdam.

Dankwoord bij de aanvaarding van de Aleida Schotprijs 2005

Dames en heren,

In de eerste plaats wil ik mijn hartelijke dank betuigen aan de jury, die mij dit jaar de Aleida Schot-prijs waardig heeft bevonden, en aan het bestuur van de Aleida Schot Stichting voor het toekennen en daadwerkelijk overhandigen van die prijs. Ik vind het een grote eer en ik ben er heel blij mee.

Aleida Schot heb ik niet persoonlijk gekend, maar ik heb wel wat van haar geleerd. Vertalen heb ik geleerd door de vertaalcolleges van Bella Bekker. Zij had een uitstekende methode: je moest een stuk uit het Russische tijdschrift Sputnik in het Nederlands vertalen, dan iets anders gaan doen en later je vertaling van dat stuk weer terugvertalen in het Russisch. En dan je eigen Russisch vergelijken met het origineel. Zo leerde je begrijpen hoe die twee talen van elkaar verschillen. Dat was bijzonder nuttig. Maar de tentamens waren gruwelijk moeilijk. Dus ik ging op zoek naar extra oefenmateriaal. Ik had een paar Russische delen Tsjechov in huis en de openbare bibliotheek stond vol met vertalingen. Ik leende een vertaling van Aleida Schot, vertaalde haar Nederlands in mijn Russisch en vergeleek dat met het origineel. Dat was nog eens leuk werk! Heel interessant en spannend om op die manier te ontdekken wat een vertaler eigenlijk doet. En ineens haalde ik ook voldoende voor die tentamens, de laatste keer zelfs een 9. Dus ik kan iedereen mijn variant van de methode-Bella van harte aanbevelen.

Dat ik uitgerekend nu ik de Aleida Schot-prijs krijg, weer Tsjechov vertaal, ditmaal van het Russisch in het Nederlands, is denk ik stom toeval, maar het geeft me tegelijk het gevoel dat er een cirkel rond is.

Er is nog een andere cirkel. Wat eerder in mijn studententijd, tijdens de voortreffelijke opleiding voor het kandidaatsexamen hier in Amsterdam, volgde ik onder meer colleges Russische poëzie van Kees Verheul. Dat waren inspirerende colleges. Kees kon (en kan nog steeds) heel bevlogen over poëzie praten, en sterker nog, hij ging ook weleens naar Rusland, iets wat in die tijd bepaald niet voor iedereen was weggelegd. Hij had Achmatova gekend en kwam over de vloer bij de weduwe van Mandelstam. Op een dag vertelde hij tijdens een college, weer eens terug van een reis, dat hij een jonge dichter had ontmoet van wie hij zeer onder de indruk was. Een leeftijdgenoot van hem. Iosif Brodski. Zo'n dertig jaar later ontmoette Kees een jonge dichter van wie hij op dezelfde manier onder de indruk was: Boris Ryzji. En nu is diezelfde Ryzji een van de redenen dat ik hier sta.

Een andere reden is Marina Tsvetajeva. Bij het vertalen van haar gedichten heb ik nauw samengewerkt met Marko Fondse. Marko kon heel gul zijn met lof, en daar was ik dan geweldig door vereerd, natuurlijk. Ik kwam in die tijd pas kijken en ik had het gevoel dat ik ieder moment door de mand kon vallen. Maar Marko wilde graag met vereende krachten een Tsvetajeva-bundel maken voor uitgeverij Van Oorschot. En ineens zat ik bij die beroemde uitgeverij om de tafel met de uitgevers en de coryfeeën Fondse, Wiebes en Berg en ik voelde me een kind dat mocht meedoen

met de grote mensen. Het was te vergelijken met het gevoel dat ik had bij die negen van Bella Bekker.

Marko vroeg een keer, toen ik hem weer eens een nieuwe vertaling van een gedicht liet zien: ‘Hoe doe je dat toch?’ Op een bewonderende toon waar ik zo verlegen van werd dat ik niet zo gauw een antwoord wist. Later bedacht ik dat ik had moeten zeggen: ‘Heel erg langzaam.’

Want het kost verschrikkelijk veel tijd, poëzie vertalen. Tenminste wanneer je in je eigen taal een zelfde synthese van vorm en inhoud nastreeft als je in het origineel ziet, en wanneer je ook nog vindt dat er niets verloren mag gaan. ‘Je raakt altijd iets kwijt’ is iets wat je soms achteraf met spijt moet constateren, maar je mag er nooit bij voorbaat van uitgaan, vind ik.

Poëzie voel ik als een soort muziek, muziek die gemaakt is van taal, muziek die uit woorden bestaat. En een vertaling van een gedicht vind ik pas gelukt als er iets gaat zingen. Of als er iets anders magisch gebeurt dat met zingen te vergelijken is. Als er, net als bij het origineel, een geheel is ontstaan dat meer is dan de som van de delen.

Hans Boland stelde zich op deze plek twee jaar geleden de vraag of een vertaler zich persoonlijk verbonden moet voelen met de dichter wiens werk hij vertaalt. Mij worden zulke vragen soms door anderen gesteld; zo vraagt er weleens iemand of je in de huid van de dichter moet kruipen. Nee, ik doe dat niet. En me verbonden voelen in de zin van op hem of haar lijken, dat heb ik ook niet. Als ik Tsvetajeva, Nabokov of Ryzji persoonlijk had gekend, dan weet ik niet hoe dat geweest zou zijn. Wat ik wel weet, is wat ze met hun taal hebben gedaan. En dat probeer ik ook met het Nederlands te doen.

Ook wordt je als poëzievertaler wel gevraagd of je niet stiekem zelf ook gedichten schrijft – voor zover je dat niet openlijk doet. Of je niet een dichter moet zijn om gedichten te kunnen vertalen. Nee, ik denk van niet. Je moet wel de techniek van het verzen maken beheersen, maar je hoeft de thema’s en de formuleringen niet zelf te kunnen bedenken. Ongeveer zoals je, om goed viool te kunnen spelen, geen componist hoeft te zijn.

Dat mijn vertalingen van gedichten ook zijn gepubliceerd, dank ik in de eerste plaats aan de redactie van het tijdschrift *De Tweede Ronde*. Dat ik die redactie ken, dank ik aan de dichter en vertaler Paul van den Hout. Dat mijn poëzievertalingen ook in boekvorm zijn uitgegeven, dank ik aan twee uitgeverijen; de ene heb ik al genoemd, de andere is uitgeverij Hoogland & Van Klaveren – Arthur Hoogland en Frank van Klaveren, die bereid waren om zowel de onbekende gedichten van de bekende romanschrijver Nabokov als die van de onbekende Ryzji in mijn vertaling uit te geven.

En tot slot: veel heb ik te danken aan mijn ouders, die niet alleen op het juiste moment een bundel Tsvetajeva voor me meebrachten van een reis door Rusland, maar dankzij wie ik ben opgegroeid in een huis waar lezen alleen tijdens het eten verboden was en waar ‘de Russen’ een begrip waren.

Ik dank u voor uw aandacht.